

TIESU VARA

Publiskums – likumīga taisnīguma triumfa pamats

Skalās lietās iesaistītajiem ir jābūt gataviem skaidrot savu pozīciju vienkāršiem vārdiem, savukārt lēmumu pieņēmējiem, it īpaši tiesnešiem, jāskaidro pieņemtie lēmumi; rezonansi sabiedrībā vajag novērtēt un izmantot

Par plašsaziņas ietekmi justīcijas jomā 26. janvārī Latvijas Universitātē Tiesību zinātņu pētniecības institūta organizētā konferencē *Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā* diskutēs tiesneši, advokāti, tiesībzinātnieki.

Lai arī nereti tiek kultivēts uzskats, ka komercstrīdos sabiedrības viedoklim nav nekādas nozīmes, tomēr, kā rāda atsevišķi piemēri, sekmīgi strādājot, iespējams izveidot vajadzīgo sabiedrības viedokli, tāpēc gan tiesvedībā, gan arī dažādu ideju lobēšanā sabiedrības ignorešana vai nespēja skaidrot un pamatot savu pozīciju var labo lietu ievest «purvā». Viens no iespējami labākajiem risinājumiem ir sabiedrības aktīvākās daļas iesaistīšana konkrētu risinājumu meklēšanā un diskusijās. Turklāt, kā rāda prakse, arī «strausa politika» – klusums – var nedot cerēto efektu un ēnā palikšanas vietā nākas taisnojoties gozēties mediju starmešos. Nevar ignorēt arī bieži vien novēroto situāciju, kad likumīgs spriedums sabiedrības acīs nav taisnīgs spriedums. To var risināt tikai ar izskaidrošanas darbu, ko veiktu ne tikai tiesneši, bet arī attiecīgās jomas eksperti.

Problēmu publiskošana

«Lai defekta vietā būtu efekts, labākais risinājums ir ekspertu iesaistīšana problēmjaudājumu apspriešanā, pie kam – ar masu mediju klātbūtni,» savu pieredzi atklāj bijušais Uzņēmumu reģistra galvenais valsts notārs, pašlaik Tiesību zinātņu institūta vadītājs Ringolds Balodis. Viņš savu sacīto pamato ar savulaik izveidoto Uzņēmumu reģistra konsultatīvo padomi, kuras platforma ļāva ekspertu līmenī apspriest «karstas» lietas. Tas ļāva rīkoties ātri un veidot sabiedrisko viedokli. «Publiskā telpā, žurnālistiem un ekspertiem kopā ar amatpersonām analizējot faktoloģiski sarežģītas un komplicētas lietas, kādai no tajā iesaistītajām pusēm ir grūti caur medijiem vai politiķiem izdarīt kādu spiedienu, jo lēmums faktiski tiek pieņemts, balstoties uz viedokli, kas ir publisks. Protams, ne vienmēr un visur tas iespējams, taču mūsdienu apstākļos tas ir efektīvākais veids, kā rīkoties,» tā R. Balodis. Viņš arī atceras, ka skaļajās reiderisma lietās Uzņēmumu reģistrs nevis slapstījās kā partizāni, bet gan par tām runāja publiski un skaļi. «Tikko publiskā telpā šādas ziņas nonāca, tā kalpoja gan sabiedrības, gan atbildīgo amatpersonu brīdināšanai, bet reideriem šāda publicitāte izsauca paniku, jo publiskums ir godprātīgo uzņēmēju efektīvākais ierocis,» tā R. Balodis. Viņš uzskata, ka sabiedriskais viedoklis ir iespēja, nevis problēma.

Jāizglīto sabiedrība

Ārvalstu investīciju eksperts Ģirts Greiškalns norāda, ka sabiedriskais viedoklis ir nepieciešams, lai izglītotu visus, kuri vēlas par konkrēto jautājumu uzzināt vairāk. «Tikai caur pilnvērtīgu informāciju var izprast sākotnēji sarežģītu problēmu un tās iespējamās risinājumus, pieņemto vai nepieņemto lēmumu sekas,» piemetina Ģ. Greiškalns. Viņš arī norāda uz nepieciešamību dot iespēju labot pieļautās kļūdas. Piemēram, neskaidra situācija savulaik bija attiecībā uz pašvaldību neizpildīto pienākumu pret iedzīvotājiem par detālplānojuma sabiedrisko apspriešanu, bet cietēji no šāda defekta bija uzņēmumi – potenciālie investori. «Risinājums šādās situācijās tika meklēts tiesu sistēmā, bet cik tālu tad iesim atpakaļ, jo atceļams ir tikai pēdējais lēmums vai tomēr varbūt priekšpēdējais, vai pat tas, uz kura tika pamatots iepriekšējais, bet būvniecības procesā

saskaņošanas termiņš ir divi gadi, un, ja iztrūkstošais posms ir detālplānojuma vai tā izmaiņu apspriešana, tad vēl garāki gadi?» retoriski jautā Ģ. Greiškalns. Viņš pozitīvi vērtē, ka tiesneši skaidro savus lēmumus. ZAB *Cobalt* partneris Lauris Liepa gan atzīmē: «Vienīgā problēma, ka tiesās šie lēmumi top salīdzinoši ilgi un pastāv risks, ka cilvēki ar šādu laika grafiku kļūst arvien pūcīgāki, jo neredz tūlītēju lēmumu – risinājumu,» stāsta L. Liepa. Viņaprāt, masu mediji var nākt talkā visām iestādēm un lēmumu pieņēmējiem, skaidrojot, ar ko konkrētā lieta varētu beigties un kas attiecīgo lēmumu var ietekmēt. Savukārt R. Balodis piemetina, ka ir arī otra puse – ūdeni var saduļķot vēl vairāk, jo zivis duļķainā ūdenī ķeras labāk. «Dienmē arvien pieaug tādas informatīvās telpas (viltus ziņas, troļļi utt.) apmēri, kur neviena atbildīgā par konkrēto informāciju nav, vienlaikus ir vajadzīga kompetenta izskaidrošana sarežģītām lietām, kuras nevis nevar, bet nedrīkst trivializēt un nevar arī ļoti ātri atrisināt,» atzīmē L. Liepa.

Informāciju nenoslēpt

«Šodienas pasaulē, kur komunikācija notiek reālajā laika režīmā, to vairs nevar uzskatīt par sabiedrības vai mediju spiedienu uz tiesu varu. Informācijas, dažādu viedokļu pieejamība šodien ir dabiska realitāte, kura ir jāpieņem, nevis no tās jācenšas norobežoties,» uzskata bijušais Tieslietu un Finanšu ministrijas valsts sekretārs, pašlaik *a/s Valsts nekustamie īpašumi* padomes priekšsēdētājs Mārtiņš Bičevskis. Viņš atgādina, ka agrāk bija ļoti šaurs zinošu cilvēku loks, kas varēja un mēcēja interpretēt tiesas spriedumus un to tapšanas nianses. «Nākamais līmenis jau bija, kad sabiedrība, pateicoties drukātiem un vēlāk arī skanošiem

un radošiem medijiem, nonāca pie notikuma, bet ne pie informācijas par argumentiem, savukārt šodien ir absolūti jauna situācija, jo sabiedrība sagaida ne tikai informāciju par notikumiem, bet arī analītiku par argumentiem. Tā ir jaunā realitāte, kurā tiesu varai ir jāmeklē iedzīvoties. Tuvākajos gados bez tiesneša spriedumu komentēs vismaz daži eksperti, kuri reālā laika režīmā to skaidros vienkāršiem vārdiem, lai tas būtu saprotams jebkurai tantei un onkulim,» pārliecināts ir M. Bičevskis. Viņaprāt, tas ir nākotnes caurspīdīgums labai tiesas spriešanai, iesaistīto pušu argumentācijai un daudz efektīvākai skaidrībai par jebkāda veida strīdiem. Jārēķinās, ka likumīgs spriedums sabiedrības acīs bieži vien nav taisnīgs spriedums. «Tas precīzi iezīmē objektīvās patiesības atšķirību no juridiskās patiesības,» norāda M. Bičevskis. Viņš atzīmē, ka komercstrīdā tiek noskaidrota tikai juridiskā patiesība, tāpēc nekā cita kā tikai caurspīdīgums un paskaidrots spriedums nav.

«Ir aizmirsts fakts: jo vairāk politiķi un ierēdņi slēpj no cilvēkiem, jo vairāk tiek izdomāts un «pielikts klāt,» saka bijusī Satversmes tiesas tiesnese un Saeimas deputāte, pašlaik Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Ilma Čepāne. Viņa atgādina tā dēvētās Enesas Saburovas lietu (par iekšpagalma apbūvi), kur bez mediju iesaistes, iespējams, tā nebūtu beigusies tā, kā tā galu galā beidzās. «Būvnieki no manis tiesas ceļā centās piedzīt vairāk nekā 300 000 latu par kaimiņienes E. Saburovas «uzkūdišanu» uz nelikumīgām darbībām, jo es esot viņai palīdzējusi uzrakstīt tiesai pieteikumu par nelikumīgu būvniecību,» atceras I. Čepāne. «Uzņēmējiem, tiesām ir jāsaprot, ka tiesiskais regulējums, nemaz nerunājot par ES tiesu praksi, sabiedrībai vides aizsardzības jomā dod ārkārtīgi lielas tiesības, kuras daudzos gadījumos sabiedrība nemaz vēl nemāk izmantot,» tā I. Čepāne. Viņa norāda, ka galvenās tiesības ir būt informētiem un tikt iesaistītiem visos šajos procesos, lai tiktu pieņemts ilgtspējīgs lēmums.

Sabiedrības iesaiste

«Lai maksātnespējas problemātiku sadzirdētu, bija jāpatērē astoņi gadi,» tā Ģ. Greiškalns. Viņš atzīst, ka mazajā Latvijā sākotnēji ārvalstu investoru izjustās maksātnespējas problēmas tika norakstītas kā individuāli gadījumi. «Faktiski Tieslietu ministrija šajā situācijā bija kā esošās sistēmas sargs. Daudz laika bija nepieciešams, lai panāktu tiesas spriedumu publicēšanu. Tagad ir jautājums, cik laika vajadzēs, lai spriedumiem būtu arī kvalitatīva meklētāja funkcija,» tā Ģ. Greiškalns. Viņu arī pārsteidz pārmērīga intelektuālā īpašuma spriedumu anonimizēšana (izņemta gan frāze, gan uzņēmums), jo tādejādi vairs nav saprotams, par ko ir runa. «Vienā spriedumā anonimizēts bija suns,» piemetina I. Čepāne. «Pēc viena skaļāka atgadījuma neviens ārvalstu investors vairs līgumā

Var uzrakstīt izcili likumu, taču nav tāda, kuru nevarētu apiet ar likumu, it īpaši, ja tiesību normas piemērotājam nav kompetences un godaprāta,

ILMA ČEPĀNE, BIJUSĪ SATVERSMES TIESAS TIESNESE, LATVIJAS UNIVERSITĀTES JURIDISKĀS FAKULTĀTES PROFESORE.

AKCIJU SABIEDRĪBA
RĪGAS SILTUMS

AS „RĪGAS SILTUMS” izsludina atklātu konkursu Nr. RS 18/005/AK par tiesībām veikt siltumtīklu būvniecību daudzdzīvokļu dzīvojamām ēkām Akāciju ielā 2C un Jūrmalas gatvē 92, Rīgā.

Iepazīties ar konkursa dokumentiem var bez maksas katru darba dienu no plkst.8.00 līdz plkst.16.00 (piektdienās no plkst.8.00 līdz plkst.14.30) AS „RĪGAS SILTUMS” Rīgā, Cēsu ielā 3a, 2.korpuss 307.kabinētā.

Konkursa dokumentus iespējams saņemt, samaksājot EUR 15,69 (t.sk. PVN 21%), AS „RĪGAS SILTUMS”, PVN reģ. Nr. LV 40003286750 norēķinu kontā: Nr. LV18RIKO002013025455, AS “Luminor Bank”, kods RIKOLV2X.

Piedāvājumu iesniegšanas pēdējais termiņš: 2018.gada 2.februāris plkst.12.00.
Kontaktpersona: Siltumtīklu direktors J.Zeiza, tālrunis 67017356, fakss 67017363.

Latvijā nerakstīja šķīrējtiesu, un atkal bija nepieciešams laiks, lai uzlabotu šķīrējtiesu regulējumu,» uz precedenta situāciju norāda Ģ. Greiškalns. Viņš uzskata, ka, iesaistoties dažādos strīdos un, vēl jo vairāk, tiesvedībās, uzņēmumiem ir liels reputācijas risks. «Ja uzņēmumam nav plāna B komunikāciju ugunsgrēka dzēšanai, tad izdzīvot ir ļoti grūti. Izcils piemērs pirms kāda laika bija tā dēvētais Baltais saraksts jeb padziļinātās sadarbības programma, kur vienīgais rezultāts varēja būt tikai defekts gadījumā, ja, piemēram, PVN pārmaksu atmaksa (kuru paredzēts novirzīt ikmēneša nodokļu nomaksai) ir aizkavējusies un uzņēmums uz kādu brīdi ir «kļuvis» par nelielu nodokļu parādnienu. Rezultātā uzņēmums tiks izslēgts no šī Baltā saraksta, taču reputācijas risks ir milzīgs, jo uzņēmums tā rezultātā var tikt «izsmērēts» publiskajā telpā un «atmazgāties» ir teju neiespējami. Ziņa par nodokļu parādu ir ar lielu un treknu virsrakstu ziņu lentes augšā, bet par to, ka nodokļu parāda vairs nav – ar maziem sīkiem burtiem kādas sadaļas pašā apakšā,» tā Ģ. Greiškalns. Viņš norāda, ka uzņēmēji sastopas arī ar negodprātību valsts kontrolējošo iestāžu lēmumos. «Piemēram, attiecībā uz atļaujām un saskaņojumiem – saņemot negatīvu lēmumu, ir iespēja vērsties tiesā. Skaidrākais piemērs ir vasaras kafējnīcas, kur atteikumu iztiesāšanai paiet ne viena vasara vien,» skaidro Ģ. Greiškalns. M. Bičevskis uzskata, ka šajos piemēros ir jautājums par tiesu procesu, jo ir procesuālā nemākulība efektīvi pieņemt lēmumus pēc būtības, un tā ir problēma gan no parlamenta, gan no normu piemērotāja puses. «Ir kvalitatīvi pagaidu noregulējuma instrumenti, kurus arī tiesa izmanto, taču tas nav iespējams piemērā ar atteikumu vasaras kafējnīcai,» bilst L. Liepa. Viņš arī nenoliedz, ka objektīvi tiesa šos strīdus nevar ļoti ātri izskatīt, bet tajos var iesaistīt medijus. «Jautājums – vai katrs gadījums ir individuāls, vai arī tos var vispārināt un attiecināt kā sistēmu, kurā ir vajadzīga likumdevēja iesaiste,» jautā Ģ. Greiškalns.

Analīzes deficīts

«Ja mediji nebūtu kompetenti pievērsuši sabiedrības uzmanību problēmām maksātspējas jomā, tad šaubos, vai nonāktu tik tālu, ka tiesneši ir vērsušies pie Tieslietu padomes, lai tā mēģinātu kaut ko lietas labā darīt. Savulaik, esot Saeimas Juridiskās komisijas vadītājas amatā, tiesnešu konferencē stāstīju par kilogramiem sūdzību par viltus kreditoriem, taču tie tika uzskatīti par atsevišķiem gadījumiem, Tieslietu padome uzskatīja, ka šī problēma nav tās kompetencē, bet visu izlems tiesas,» tā I. Čepāne.

«Piemēri tikai apliecina, ka caurspīdīguma veicināšanai, izpratnes palielināšanai būtu nepieciešams rast risinājumu, lai sarežģīti spriedumi tiktu cilvēkiem izstāstīti saprotamā valodā,» piedāvā M. Bičevskis. Savukārt I. Čepāne, atbalsot šo ideju, atgādina, ka par šādu praksi kopš 90. gadu sākuma runāja arī Valdis Birkavs (Ministru prezidents un tieslietu ministrs), ka, pieņemot jaunu likumu, vajadzētu būt kompetentu juristu komentāriem. «Tā ir juridiskā kultūra, taču Latvijā joprojām ir pirmās neatkarības juristu kautrība – pārāk liels respekts pret tiesu. Proti, ja komentēšu tiesneša spriedumu, tad nākotnē, kādā tiesvedībā sastopoties ar viņu, man ies grūti,» norāda L. Liepa. I. Čepāne norāda, ka tas ir nelielas valsts sindroms. «Labais piemērs ir Satversmes tiesa, kur par jautājumiem notiek drosmīgas diskusijas, piemēram, nelaiķis profesors Zīle no ASV uzsāka tiesas spriedumu analīzi. Mūsdienās aizvien vairāk parādās tiesnešu atsevišķās domas, preses ziņojumi, video komentāri,» piemērus, kam līdzināties

Masu mediji var nākt talkā visām iestādēm un lēmumu pieņēmējiem, skaidrojot, ar ko konkrētā lieta varētu beigties un kas attiecīgo lēmumu var ietekmēt,

LAURIS LIEPA,
ZAB COBALT PARTNERIS.

Šodienas pasaulē, kur komunikācija notiek reālajā laika režīmā, to vairs nevar uzskatīt par sabiedrības vai mediju spiedienu uz tiesu varu. Informācijas, dažādu viedokļu pieejamība šodien ir dabiska realitāte, kura ir jāpieņem, nevis no tās jācenšas norobežoties,

MĀRTIŅŠ BIČEVSKIS, BIJUŠAIS
TIESLIETU UN FINANŠU
MINISTRIJAS VALSTS SEKRETĀRS,
PAŠLAIK A/S VALSTS
NEKUSTAMIE ĪPAŠUMI PADOMES
PRIEKŠSĒDĒTĀJS.

rāda L. Liepa. R. Balodis pieļauj, ka šādi komentāri – skaidrojumi nebūt nav nepieciešami visiem tiesas lēmumiem, bet gan būtiskākajiem. «Runa ir par jēgpilnu resursu izmantošanu, kas nozīmē, ka vairāk laika un resursu tiek tērēts svarīgākajiem jautājumiem,» tā M. Bičevskis. L. Liepa piekrīt, jo visas diskusijas un visus spriedumus skaidrot nav jēgas. «Jāpiemēro Pareto princips – 20% aktivitāšu dod 80% rezultāta. Tātad jāsaprot, kas ir tās svarīgās tēmas un ar kuriem medijiem iespējams sasniegt lielāko sabiedrības daļu,» rosina L. Liepa.

Publiskuma defekti

Vēl viens būtisks jautājums ir par darbības publiskumu visos iespējamajos līmeņos, tā efektiem un defektiem. Proti, pašlaik publiskas un skatāmas reālā laika režīmā ir ne tikai Saeimas plenārsēdes, bet arī Ministru kabineta sēdes, masu medijiem ir pieejamas arī Saeimas atbildīgo komisiju sēdes. Tomēr šāds caurspīdīgums ir rosinājis jautājumu par to, vai tajās notiek šovs vai darbs, un kur tiek pieņemti tā dēvētie īstie lēmumi, – visbiežāk valdību veidojošo partiju koalīcijas padomes sēdē, kura nebūt nav publiska. R. Balodis uzskata, ka sabiedrībai svarīgu jautājumu lemsšanā arī Saeimas atbildīgo komisiju sēdei būtu jābūt sabiedrībai pieejamai reālajā laikā. «Tad nebūtu tādas situācijas, kā savulaik, kad viens parlamentārietis bija iesniedzis priekšlikumus grozījumiem imigrācijas likumā, taču uz sēdi aizstāvēt savus priekšlikumus nebija ieradies. Uz komisijas vadītāja jautājumu, vai kāds no klātesošajiem var argumentēt šos priekšlikumus, par pārstēģumu visiem, to, kā pēc notīm, izdarīja attiecīgās jomas lobētājs,» stāsta R. Balodis. Viņš arī atgādināja, ka sabiedrībā plašu rezonansi izsaukušās Zolitūdes traģēdijas Saeimas izmeklēšanas komisijas sēdes varēja vērot tiešraidē. «Pētot ES parlamentu komisiju praksi, jāsecina, ka tik atklāti un caurspīdīgi, kā tas notiek Latvijā, nav nevienā citā valstī,» stāsta I. Čepāne. Viņai Igaunijas kolēģis savulaik ir jautājis, kā jūtas situācijā, kad komisijas sēdes ir masu medijiem brīvi pieejamas, tāpat var iegūt audioierakstus. «Atbildēju, ka jūtos kā otrā plāna aktrise teātrī, jo daudzos gadījumos tiek vienkārši «laists muļķis», vairāki kolēģi žurnālistu priekšā dažkārt centās izrādīties,» stāsta I. Čepāne. Viņa norāda, ka Igaunijas parlamenta komisijas sēde pat valsts valdības loceklis bez īpaša uzaicinājuma nevar piedalīties. Līdzīga aina ir Zviedrijā, kur sēdes lielākoties ir tikai slēgtas. Tagad šo praksi no Latvijas par atklātām Ministru kabineta sēdēm pārņem Lietuva. «Rezultātā vispirms atklātajā sēdē tiek nospēlēts teātris, bet pirms tam vai pēc tam šaurā lokā pieņemts lēmums. Kam tas ir vajadzīgs?» tā I. Čepāne.

Nepārspīlēt ar grozījumiem

Vēl viena problēma ir biežas izmaiņas likumos. «Kad beigsies nepārtrauktā grozījumu izdarīšana?» retoriski jautā I. Čepāne, atzīmējot, ka Civilprocesa likumā kopš 2014. gada ir veikti vairāk nekā 20 grozījumi. Viņa uzskata, ka visiem iesaistītajiem, it īpaši tiesām un uzņēmējiem, kam jāseko līdzi novitātēm šādā situācijā, ir grūti saprast, kura norma kurā brīdī ir (bija) spēkā. Pašlaik Civilprocesa likums atkal ir «vajā». Lai maksātspējas procesā cīnītos pret t.s. viltus kreditoriem un negodīgiem administratoriem, paredzēta īpaša kārtība lietu izskatīšanā par strīdiem, kā arī pagaidu aizsardzība prasībām šajā jomā. Viņaspār, var uzrakstīt izcilu likumu, taču nav tāda, kuru nevarētu apiet ar likumu, it īpaši, ja tiesību normas piemērotājam nav kompetences un godaprāta.

Māris Ķirsons

Ja uzņēmumam nav plāna B komunikāciju ugunsgrēka dzēšanai, tad izdzīvot ir ļoti grūti. Izcils piemērs pirms kāda laika bija tā dēvētais Baltais saraksts jeb padziļinātās sadarbības programma, kur vienīgais rezultāts varēja būt tikai defekts gadījumā, ja, piemēram, PVN pārmaksu atmaksa (kuru paredzēts novirzīt ikmēneša nodokļu nomaksai) ir aizkavējusies un rezultātā uzņēmums uz kādu brīdi ir «kļuvis» par nelielu nodokļu parādnienu,

ĢIRTS GREIŠKALNS, ĀRVALSTU
INVESTĪCIJU EKSPERTS.

Lai defekta vietā būtu efekts, labākais risinājums ir autoritatīvu ekspertu iesaistīšana problēmjautājumu apspriešanās un saprātīgs publiskums lēmumu pieņemšanas procesā,

RĪNGOLDS BALODIS, BIJUŠAIS
UZŅĒMUMU REĢISTRA
GALVENAIS VALSTS NOTĀRS,
PAŠLAIK TIESĪBU ZINĀTNĀU
INSTITŪTA VADĪTĀJS.